

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ

Білецька Г.А.

кандидат медичних наук, доцент,

*доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

При розслідуванні кримінального провадження одним із обов'язкових завдань є встановлення особи потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та інших причетних до нього осіб. Не викликає труднощів вирішення цього завдання у органів досудового слідства при наявності у осіб їх документів. Але у іноді підозрюваний з метою ухилення від відповідальності за скоєний злочин може надати чужі або підроблені документи. В випадках, коли немає можливості встановити особу слідчими діями, звертаються за допомогою до комплексної судово-медичної експертизи. Така потреба виникає при експертизі не тільки живих людей, но і трупів невідомих осіб, розчленованих, кремованих і скелетованих останків.

Особистість (в судово-медичному та криміналістичному відношенні) – конкретна людина, що відрізняється індивідуально неповторним комплексом вроджених і набутих анатомічних, функціональних, антигенних і психічних властивостей, які звать ознаками особистості [1].

Розрізняють загальні (постійні) й приватні (непостійні) ознаки особистості. До загальних відносять стать, вік, зріст, расову приналежність, антигенні властивості тканин; до приватних – аномалії розвитку організму, індивідуальні особливості будови скелета, стан статевої зрілості, вагітність, пологи, аборт і їх наслідки, захворювання та травми, наслідки хірургічних операцій, родимі плями, татуювання, структурні зміни, пов'язані з постійною (частіше професійної) діяльністю та ін. [2].

Коли особистість живої людини невідома, то проводять її ідентифікацію (ототожнення). Ідентифікувати особу – значить встановити тотожність невідомого живого чи померлого індивідуума з конкретною людиною.

Встановлення статевої приналежності живої людини або цілком збереженого трупа нескладно. Виняток становить тільки істинний гермафродитизм – коли у індивідуума є статеві залози, властиві особам обох статей, або несправжній – коли в особі є статеві залози однієї статі, а зовнішні статеві органи розвинуті по протилежному типу.

Судово-медичне встановлення віку може бути як самостійною задачею (при втраті документів, необхідності визначення віку кримінальної відповідальності за тяжкі злочини), так й одним з питань, що вирішуються при ідентифікації особи. Встановлення віку в різні періоди життя засноване на оцінці ступеня вираженості ознак еволюції й інволюції. Різні ознаки в різні вікові періоди мають неоднакове ідентифікаційне значення. Довжина тіла найбільш значима при визначенні віку протягом першого року життя [3]. Поява і розвиток молочних зубів характерно для другої половини першого року життя та триває до 6-7 років, а постійні зуби ростуть до 25 років. Стирання постійних зубів відбувається з 13- 14 років протягом усього життя [4]. Вторинні статеві ознаки з'являються в 11–12 років і розвиваються до 18-20 років. Поступова втрата еластичності шкіри, зниження її тонуусу, поява на ній зморшок починаються з 20-25 років [5]. Для знаходження наведених ознак у живих людей проводять антропометричне, клінічне, стоматологічне, гінекологічне та рентгенологічне обстеження.

Залежно від особливостей скелету населення Землі поділяється на три расові групи: європеїдну, монголоїдну та негроїдну. Між ними існують проміжні варіанти, в яких основні відмінні ознаки певної раси зазвичай сильніше виражені. Расові ознаки мають багато кісток скелета, але найбільш вони помітні в кістках черепа: загальна конфігурація, розміри, своєрідність окремих анатомічних утворень та ін.

Ідентифікація людини можлива по слідах крові, сперми, волосся, часток органів і тканин. Вона може носити як самостійний характер при виявленні слідів на місці події, одязі та інших предметах, так і бути одним з елементів в комплексі досліджень з ідентифікації особи. Вивчення будь-яких біологічних об'єктів проводять в єдиній послідовності: доводять біологічну сутність сліду (кров, сперма, волосся та ін.), потім – його видову приналежність (приналежність людині чи тварині) і ставлення до конкретної людини (визначення групової специфічності, статевої приналежності, походження слідів крові від дорослої людини або немовляти, від вагітної жінки і т. ін.).

Кров різних людей неоднакова по ряду антигенів, що входять до її складу, та об'єднуються в системи. Так за антигенною системою АВО в крові всі люди поділяються на чотири групи: О (I), А (II), В (III) і АВ (IV). Всі антигени крові поділяються на кліткові та плазменні. Відомо більше 250 антигенів еритроцитів, що утворюють понад 20 антигенних систем. Клінічне значення мають 13 систем, серед яких системи АВО, резус-фактор (Rh-Hr), Келл (Kell) та ін. Антигенна система резус-фактора в свою чергу представлена 6 антигенами [6]. Кожна антигенна система складається з десятка і більш антигенів. У людини в еритроцитах можуть бути присутні одночасно антигени кількох антигенних систем. Групові властивості крові носять генетично обумовлений характер і залишаються незмінними.

У різних людей можливий збіг групових властивостей по ряду систем, але практична ймовірність знайти двох осіб (окрім однойцевих близнюків), в яких групові властивості крові збігалися би по всіх системах, дуже мала.

Групову приналежність індивідуума можна встановити не тільки по крові, а й по тканинах, клітинах і виділеннях (сперма, слина та ін.) тому, що організму людини властиво виділяти антигени системи АВО в інші біологічні рідини – це так звані «видільники», але 20% населення Землі такими не є [7].

Індивідуальність особистості обумовлена спадковими властивостями, а носієм спадкової інформації є ДНК, яка міститься в ядрах клітин. Сьогодні відомо, що в молекулі ДНК є зони, структура яких збігається тільки у однойцевих близнюків, у решти людей – вона строго індивідуальна. На основі цього був розроблений метод геномної ідентифікації особистості (генна дактилоскопія, генотипоскопія), що дозволяє точно встановлювати приналежність крові конкретній людині [8]. За допомогою цього методу можна довести батьківство певної особи по відношенню до конкретного малюка, приналежність дитини даній парі батьків (у випадках заміни, втрати або викрадання дитини) та ін.

Приватні ознаки особистості відображають функціональні та анатомічні особливості організму конкретної людини, які можуть бути пов'язані з вродженими аномаліями організму та надбаними змінами в процесі життя. До цих ознак відносять індивідуальну будову окремих елементів кісткової системи, індивідуальні вікові зміни скелета, наслідки перенесених травм (неправильно зрощені переломи, кісткові мозолі, культі, рубцеві зміни м'яких тканин та ін.), наслідки хірургічних втручань (рубці після операцій, дефекти після пластичних операцій на кістковій тканині, металеві конструкції для скріплення кісток, вшиті стимулятори серцевої діяльності та ін.), індивідуальні вікові й патологічні зміни зубощелепної системи, структурні зміни кісток, що відображають постійну (професійну, звичну) фізичну діяльність людини, структурні особливості обличчя та черепа, які полягають в індивідуальному комплексі ознак, що включає форму, розміри, конфігурацію і топографію різних елементів будови обличчя та черепа, родимі плями, татуювання, рубці та ін.

Всі перераховані приватні анатомічні ознаки виявляють в результаті обстеження живої людини або трупа із застосуванням необхідних лабораторних, інструментальних та спеціальних (рентгенографія) методів.

Приватні функціональні ознаки багато в чому пов'язані зі статевим статусом організму: станом статевої зрілості, вагітністю, пологами, абортom та їх наслідками [2].

Таким чином, комплексна СМЕ щодо ідентифікації особи або встановлення тотожності особи є достатньо складним видом СМЕ, тому що від експертів це дослідження потребує знання вікового розвитку людини (ознак еволюції й інволюції), результатів останніх наукових світових досягнень в області вивчення антигенів різних тканин і рідин організму людини та методів їх розпізнання, приватних ознак особистості в залежності від різних умов зовнішнього середовища та методик їх функціонального дослідження.

Література:

1. Ідентифікація особистості. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://yakvidpovid.xyz/istorija-doslidi-doslidzhennja/sudova-medicina-2/29714-identifikacija-osobistosti.html>
2. Судова медицина. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://stud.com.ua/29932/meditsina/sudovo_medichna_identifikatsiya_osobi
3. Пропедевтична педіатрія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://epidruchniki.com/content/365_51_Zakonomirnosti_ta_sychasni_tendencii_fizichnogo_rozvitku_ditei_riznogo_viky.html
4. Розвиток тимчасових та постійних зубів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intranet.tdmu.edu.ua/>
5. Снетков В.А., Виняченко И.Ф., Житников В.С., Зинин А.М., Овсянникова М.Н. Криминалистическое описание внешности человека. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1200905/>
6. Петров С. В., «Общая хирургия» 1999. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.med24info.com/books/obschaya-hirurgiya/>
7. Судова медицина. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://medical-enc.com.ua/index-59.htm>
8. Робота з речовими джерелами криміналістичної інформації при розкритті та розслідуванні злочинів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-7167-20.html>